MASOFAVIY TA’LIM JARAYONINI TASHKIL ETISH USULLARI VA AMALIY AHAMIYATI

Qo’qon davlat universiteti

O’zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

Abdurayimova Muxlisaxon Sobitjon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada masofaviy ta’lim jarayonini tashkil etishning zamonaviy usullari, ularning samaradorligi hamda amaliy ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida o‘quv jarayonini boshqarish, talabalarning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish va ta’lim sifatini oshirish masalalari tahlil qilingan. Masofaviy ta’limning afzalliklari va muammolari ham ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: masofaviy ta’lim, raqamli texnologiyalar, o‘quv jarayoni, elektron ta’lim, mustaqil ta’lim, onlayn platformalar, ta’lim sifati.

МЕТОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ И ЕГО ПРАКТИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ

Кокандский государственный университет

Магистрант 1-го курса по специальности “Узбекский язык и литература”

Абдураимова Мухлисахон Собитовна

Аннотация: В данной статье рассматриваются современные методы организации дистанционного обучения, их эффективность и практическая значимость. Также анализируются вопросы управления образовательным процессом на основе цифровых технологий, развития навыков самостоятельного обучения студентов и повышения качества образования. Рассматриваются преимущества и проблемы дистанционного обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, цифровые технологии, образовательный процесс, электронное обучение, самостоятельное обучение, онлайн-платформы, качество образования.

METHODS OF ORGANIZING THE DISTANCE LEARNING PROCESS AND ITS PRACTICAL SIGNIFICANCE

Kokand State University

1st-year Master's student in the specialty "Uzbek Language and Literature"

Abdurayimova Mukhlisakhon Sobitovna

Annotation: This article explores modern methods of organizing distance learning, their effectiveness, and practical significance. It also analyzes issues related to managing the educational process using digital technologies, developing students' independent learning skills, and improving the quality of education. The advantages and challenges of distance learning are also discussed.

Keywords: distance learning, digital technologies, educational process, e-learning, independent learning, online platforms, education quality.

KIRISH. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonida ta'lim tizimi ham sezilarli darajada modernizatsiya qilinmoqda. Xususan, masofaviy ta'lim shakli zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida ta'lim jarayonining muhim va ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Masofaviy ta'lim o'quvchilarga va talabalar uchun vaqt va makon cheklovlarisiz bilim olish imkonini yaratib, ta'limning ochiqligi va qulayligini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda bir qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan bo'lib, ular ta'lim jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etishga xizmat qiladi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (2020-yil tahriri) ta'lim sohasidagi munosabatlarni tartibga solib, ta'lim shakllarining, jumladan, masofaviy ta'limning huquqiy asoslarini belgilab beradi[1].

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yilgi qarorlaridan birida oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'lim shaklini joriy etish va uni takomillashtirish chora-tadbirlari belgilab berilgan bo'lib, bu raqamli ta'lim

infratuzilmasini rivojlantirish va o‘quv jarayonini zamonaviy platformalar asosida tashkil etishga qaratilgan[2]. Mazkur hujjatlar ta’lim jarayonida elektron resurslardan foydalanish, o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish kompetensiyalarini rivojlantirish hamda ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Masofaviy ta’limning joriy etilishi nafaqat ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki inklyuziv ta’limni rivojlantirish, hududiy tafovutlarni kamaytirish va zamonaviy mehnat bozoriga mos kadrlar tayyorlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, ushbu ta’lim shakli pedagoglardan yangi metodik yondashuvlarni, raqamli kompetensiyalarni hamda innovatsion ta’lim texnologiyalarini puxta egallashni talab etadi.

ASOSIY QISM. Masofaviy ta’lim zamonaviy ta’lim tizimining eng tez rivojlanayotgan shakllaridan biri bo‘lib, u o‘quv jarayonini axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) asosida tashkil etishga tayanadi. Ushbu ta’lim shakli o‘quvchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi bevosita auditoriya aloqasini cheklagan holda, elektron platformalar orqali bilim almashinuvini amalga oshiradi[3]. Xalqaro tajribada masofaviy ta’lim “e-learning”, “online learning” va “blended learning” (aralash ta’lim) shakllarida keng qo‘llaniladi.

Masofaviy ta’lim – masofaviy o’qitishga asoslangan ta’lim. Masofaviy o’qitish - o’zaro ma’lum bir masofada Internet texnologiya yoki boshqa interaktiv usullar va barcha o’quv jarayonlari komponentlari - maqsad, mazmun, metod, tashkiliy shakllar va o’qitish usullariga asoslangan ta’lim oluvchi hamda o’qituvchi o’rtasidagi munosabat. Masofaviy o’qitish tizimi - masofaviy o’qitish shartlari asosida tashkil etiladigan o’qitish tizimi. Barcha ta’lim tizimlari singari masofaviy o’qitish tizimi o’zining tarkibiy maqsadi, mazmuni, usullari, vositalari va tashkiliy shakllariga ega. Masofaviy o’qitishda turli xil axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalaniladi. Masalan, an’anaviy bosma usuliga asoslangan o’qitish vositalari (o’quv qo’llanma, darsliklar) talabalarni yangi material bilan tanishtirishga asoslansa, interaktiv audio va video konferentsiyalar ma’lum vaqt orasida o’zaro muloqotda bo’lishga, elektron pochta to’g’ri va teskari aloqa

o’rnatishga, ya’ni xabarlarni jo’natish va qabul qilishga mo’ljallangan. Oldindan tasmaga muhrlangan videoma’ruzalar ta’lim oluvchilarga ma’ruzalarni tinglash va ko’rish imkonini bersa, faksimal aloqa, xabarlar, topshiriqlarni tarmoq orqali tezkor almashinish ta’lim oluvchilarga o’zaro teskari aloqa orqali o’qitish imkonini beradi. Masofaviy o’qitishda talabalarning kommunikativ faolligi turli xil sifat xususiyatlariga ega bo'lgan fanlarning ishtirok etish imkoniyati bo'yicha tegishli kunduzgi shakldan farq qiladi. Masofaviy aloqa faoliyatining subyektlari doirasi amalda na miqdori, na geografik fazosi, na vaqt mintaqalari bilan cheklanmaydi[4].

Boshqa ta'lim shakllaridan farqli o'laroq, kompyuter telekommunikatsiyalariga asoslangan masofaviy ta'lim quyidagilarga imkon beradi:

- har qanday ma'lumotni masofadan tezkor uzatish;
- bu ma’lumotlarni xotirada kerakli vaqtga saqlash, tahrirlash va h.k.;
- ushbu maqsadlar uchun maxsus yaratilgan multimedia ma'lumotlari yordamida interaktivlik va o'qituvchi va o'quv kursining boshqa ishtirokchilari bilan tezkor fikr-mulohazalar;
- Internet tizimi orqali turli axborot manbalariga, jumladan masofaviy va taqsimlangan ma’lumotlar bazalariga, dunyo bo‘ylab ko‘plab konferensiyalarga kirish;
- telekommunikatsiya sohasidagi qo‘shma loyihalarni, shuningdek, xalqaro, elektron konferensiyalarni, kompyuter audio va video konferensiyalarini tashkil etish [5].

Masofaviy ta’limning asosiy xususiyati talabaning mustaqil ishi, uning individual pozitsiyasi va boshqa maxsus xarakterdagi ma'lumotlarni tezda topish, filtrlash, saralash qobiliyati ekanligini tushunish muhimdir.

Jamiyatning oldinga siljish istagini hisobga olgan holda va ta'limning evolyutsion shakllarini tahlil qilish allaqachon puxtalik bilan amalga oshirilganligini hisobga olgan holda, masofaviy ta’lim, ehtimol, o'n yil ichida, eng ustuvor usullardan biri bo'ladi, deb aytish mumkin [6].

Masofaviy ta’limni samarali tashkil etish bir qator metodik yondashuvlar va usullarga asoslanadi.

Birinchidan, sinxron (real vaqt) usuli muhim ahamiyatga ega. Ushbu usulda darslar onlayn platformalar orqali bir vaqtning o‘zida olib boriladi. Bu yondashuv o‘qituvchi va talaba o‘rtasida jonli muloqotni ta’minlab, savol-javob imkoniyatini yaratadi.

Ikkinchidan, asinxron usul masofaviy ta’limning asosiy shakllaridan biridir. Bunda o‘quv materiallari oldindan tayyorlanib, elektron platformaga joylashtiriladi. Talabalar esa ularni o‘z vaqtida mustaqil o‘zlashtiradilar[2]. Ushbu usul mustaqil ta’lim ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Uchinchidan, aralash (blended learning) usuli keng qo‘llanilmoqda. Bu usul an’anaviy va masofaviy ta’limni uyg‘unlashtiradi. Natijada bilim olish samaradorligi oshadi va o‘quv jarayoni yanada moslashuvchan bo‘ladi.

To‘rtinchidan, interaktiv metodlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Forumlar, onlayn testlar, muhokamalar va loyiha ishlari orqali talabalar faolligi oshiriladi. Bu esa bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Beshinchidan, multimedia vositalaridan foydalanish (video darslar, audio materiallar, prezentatsiyalar) ta’lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi. Vizual va eshitish orqali o‘rganish bilimni chuqurroq o‘zlashtirish imkonini beradi[7].

Masofaviy ta’limning amaliy ahamiyati bir necha yo‘nalishda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, u ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi va geografik to‘siqlarni bartaraf etadi. Ikkinchidan, talabalar mustaqil fikrlash va o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Uchinchidan, ta’lim xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi. Xalqaro tajribalar shuni ko‘rsatadiki, masofaviy ta’lim to‘g‘ri tashkil etilganda, u nafaqat muqobil ta’lim shakli, balki asosiy ta’lim modeli sifatida ham samarali ishlashi mumkin.

XULOSA. Masofaviy ta’lim jarayonini tashkil etish zamonaviy ta’lim tizimining eng muhim va istiqbolli yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Amalga oshirilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ushbu ta’lim shakli axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali ta’lim jarayonining uzluksizligini ta’minlaydi hamda o‘quvchilarga vaqt va makon jihatidan erkin bilim olish imkoniyatini yaratadi.

Xalqaro tajriba, jumladan UNESCO va yetakchi universitetlar amaliyoti shuni tasdiqlaydiki, masofaviy ta’lim to‘g‘ri tashkil etilganda an’anaviy ta’lim shakllaridan kam bo‘lmagan, ayrim hollarda esa undan ham samaraliroq natijalarni berishi mumkin. Ayniqsa, Harvard University va Massachusetts Institute of Technology kabi ta’lim muassasalarining onlayn platformalar orqali ochiq kurslar taqdim etishi global ta’lim integratsiyasini kuchaytirdi.

Xulosa qilib aytganda, masofaviy ta’lim jarayonini samarali tashkil etish zamonaviy ta’limning ajralmas qismi bo‘lib, u nafaqat bilim berish jarayonini takomillashtiradi, balki jamiyatning raqamli rivojlanishiga ham muhim hissa qo‘shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. - Toshkent: Adolat, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta’lim jarayoniga axborot texnologiyalarini joriy etish bo‘yicha qarorlari. - Toshkent, 2021-2024.
3. Yo‘ldoshev J. G‘. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. - Toshkent: O‘zbekiston, 2020. - B. 87.
4. Ибрагимов И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / 2-е изд., стер. - М.: Издат. центр «Академия», 2005. - С. 336.
5. Ахмедов, Б. А. (2020). О развитии навыков интерактивных онлайн-курсов в дистанционных условиях современного общества (модель-программа для преподавателей образовательных учреждений). Universum: технические науки, 12 (81), С. 11-14.

6. Baxriddinovna R. U., Musurmonovich F. S. Distance Learning System in Educational System Instead, and Significance //Texas Journal of Multidisciplinary Studies. - 2023. - T. 21. - C. 11-13.

7. Xoliqov A. Ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2020.